

PREZIDENTAS LIETUVOS POLITINĖJE SISTEMOJE: VIETOS IR GALIŲ PAIEŠKOS

ALVIDAS LUKOŠAITIS

1998 m. sausio 10 d. Konstitucinis Teismas konstatavo Lietuvą esant parlamentine respublika su „kai kuriais vadinamosios mišrios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumais“. Tuo pačiu buvo išaiškinta, kad naujai išrinktas Prezidentas privalo Seimo atsklausti, ar ir toliau pasitiki Ministru Pirmininku. Jei parlamentas pareiškia pasitikėjimą - viskas lieka kaip buvę, ir Vyriausybė toliau vykdo Seimo patvirtintą programą, jei nepasitiki - pradedama naujos Vyriausybės formavimo procedūra.

Toks Konstitucijos normų išaiškinimas sulaukė nevienareikšmiškų vertinimų, rodančių, kad kai kurių politinių lyderių rinkiminės deklaracijos aiškiai kerta su Konstitucinio Teismo nuomone. Paaiškėjo, kad naujai išrinktas Prezidentas nėra jau toks visagalis formuojant, Vyriausybę (ir ne tik!), kaip daugelis tikėjosi.

Šiame straipsnyje bandoma apčiuopti tokių prieštaravimų priežastis bei įvertinti Lietuvos Prezidento galias *de jure* ir *de facto*. Kitaip tariant, įvertinus konstitucinius ir nekonstitucinius veiksnius, siekiama apibrėžti realią jo vietą Lietuvos politinėje sistemoje. Taip pat mėginama palyginti su kitomis „pusiau prezidentinėmis“ valstybėmis. Atsižvelgiant į jų panašumus ir skirtumus, siūloma nauja Lietuvos politinės sistemos vertinimo kategorija, ją apibrėžianti kaip „parlamentinę-prezidentinę“. Tuo siekiama pagrįsti nuomonę, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje prioritetą vis tik teikiamas parlamentui, o ne Prezidentui.

© Alvidas Lukošaitis, 1998.

Alvidas Lukošaitis – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytojas.

Straipsnis įteiktas redakcijai 1998 m. gegužės 7 d.

Straipsnis parengtas seminare pagal pranešimą VU TSPMI Prezidento institucija Lietuvoje: situacija po rinkimų ir raidos tendencijos (1998 m. vasario 20 d.)

1. Konstitucinio Teismo sprendimas ir jo vertinimai

1997 m. gruodžio 17 d. Vyriausybės kreipimasis į Konstitucinį Teismą prašant nustatyti, ar Seimo 1996 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, parodė, kad įstatymų leidžiamosios (Seimas) ir vykdomosios (Prezidentas ir Vyriausybė) valdžios santykiuose yra tam tikrų neaiškumų. Kaip vėliau paaiškėjo, jie buvo labiau politiniai nei teisiniai. Tai patvirtino ir Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas, išaiškinęs kai kuriuos teisinius terminus bei politinius esamos padėties aspektus.¹

Atsakydamas į Vyriausybės paklausimą, Konstitucinis Teismas nustatė, kad Vyriausybė privalo grąžinti įgaliojimus naujam Prezidentui tą dieną, kai jis pradeda eiti savo pareigas. Po to naujasis Prezidentas turi teikti Seimui paklausimą dėl pasitikėjimo įgaliojimus grąžinusios Vyriausybės vadovu. Kartu Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Konstitucijoje vartojamos „Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo“ ir Vyriausybės atsistatydinimo“ sąvokos teisiškai nėra tapčios. Nutarime sakoma, kad Vyriausybei atsistatydinus, turi būti pradėtas naujojo kabineto formavimas. Tuo tarpu Vyriausybei grąžinus įgaliojimus, Prezidentas, juos priėmęs, privalo atsiklausti, ar Seimas ir toliau pasitiki Vyriausybe.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Vyriausybė grąžina Prezidentui įgaliojimus tik dviem atvejais – po Seimo rinkimų ir išrinkus Prezidentą. „Tačiau įgaliojimų grąžinimas po Seimo rinkimų lydimas ir Vyriausybės atsistatydinimo, nes dingsta subjektas, iš kurio Vyriausybė gavo įgaliojimus dirbti. Tokiu būdu po Seimo rinkimų formuojama nauja Vyriausybė. Tuo tarpu po Prezidento rinkimų Seimas, suteikęs Vyriausybei įgaliojimus dirbti, išlieka, todėl Vyriausybė privalo tik grąžinti savo įgaliojimus valstybės vadovui ir neturi atsistatydinti. Prezidentas, savo ruožtu, turi atsiklausti Seimo, ar jis pasitiki Ministru Pirmininku, taigi ir visa Vyriausybe“, – sakoma Konstitucinio Teismo nutarime. Jei esamu Ministru Pirmininku Seimas pasitiki, visa Vyriausybė iš naujo gauna įgaliojimus dirbti ir vykdyti savo programą, o Seimui nepasitikint, Vyriausybė turi atsistatydinti.

Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Konstitucijoje vartojama „Vyriausybės įgaliojimų grąžinimo Prezidentui, išrinkus Respublikos

Prezidentą“ sąvoka reiškia būtinybę Ministrų kabinetui grąžinti savo įgaliojimus naujam Prezidentui prisiekus, t.y. pradėjus eiti savo pareigas, o ne po to, kai paskelbiami oficialūs rinkimų rezultatai.

Konstitucinio Teismo nutarimas reiškia, kad dabartinė G.Vagnoriaus vadovaujama VIII Vyriausybė privalės grąžinti Prezidentui V.Adamkui įgaliojimus tą dieną, kai šis pradės eiti savo pareigas. Po to Prezidentas turės pateikti Seimui paklausimą, ar jis pasitiki dabartiniu Ministru Pirmininku G.Vagnoriumi. Tuo atveju, jeigu Seimas pareiškia pasitikėjimą, dabartinė Vyriausybė toliau eina savo pareigas ir vykdo parlamento patvirtintą programą; Seimui pareiškus nepasitikėjimą, Vyriausybė atsistatydina ir pradedama naujos Vyriausybės formavimo procedūra.

Vertindamas Konstitucinio Teismo sprendimą, Prezidentu išrinktas V.Adamkus sakė nemanas, kad šis sprendimas „pakeistų kokius nors mano planus. Konstitucijoje nustatyta, kad naująjį Premjerą tvirtina Seimo dauguma. Todėl jokios sensacijos teismo sprendime nėra“. Kartu jis pažymėjo, „kad G.Vagnorius turi likti Premjeras, tai tik teismo pareikšta nuomonė“, kad sprendime „daugiau kalbama apie Vyriausybės programą, o ne apie jos personalinę sudėtį“.²

V.Adamkų rinkimuose rėmusios LCS lyderis R.Ozolas šį sprendimą įvertino ypač kritiškai. Pasak jo, „toks išaiškinimas Prezidentą daro Seimo ir Vyriausybės kurjeriu. Toks išaiškinimas, antra, daro nepaliečiamą visą Vyriausybę, kol ji vykdo Seimo patvirtintą programą. Tai reiškia, kad Seimas tampa Vyriausybę aptarnaujančia įstaiga. Kitaip sakant, Konstitucinio Teismo sprendimu Lietuvos Konstitucija pataisyta taip, kad iš parlamentinės mūsų valstybės padaryta premjerinė... Lietuvoje prasideda negeri dalykai. Ir pirmas veidu į purvą krito iki šiol didžiulį autoritetą turėjęs Konstitucinis Teismas“.³

Konstitucinio Teismo sprendimą neigiamai įvertino dauguma kandidatų į Prezidento postą. A.Paulauskas sakė, kad tai „iš visų galimų – pats blogiausias variantas. Tuo sprendimu Prezidentas realiai nušalinamas nuo valstybės reikalų. Šis Konstitucinio Teismo sprendimas dar kartą kelia mintį, kad reikia taisyti Konstituciją. Paklausčiau žmonių, ar gali Prezidentas ejęs į rinkimus su savo programa, žadėjęs permainingas... dabar viską pasidėti į stalčių“.⁴ A.Paulauskas pareiškė, kad jei jis būtų laimėjęs rinkimus, būtų inicijavęs referendumą dėl Prezidento galių sustiprinimo.⁵

K.Bobelis taip pat kritiškai įvertino sprendimą. Pasak jo, „Pre-

zidentas yra išrinktas su savo programa, tauta ką tik patvirtino, kad jo programai pritaria. Todėl Prezidentas turi tartis su Vyriausybe, derinti, kurie punktai iš jo programos bus priskirti naujai Vyriausybei. Konstitucinio Teismo sprendimas yra užsakytas“); R.Pavilionio manymu, „atėmimas iš Prezidento teisės teikti savo Premjero kandidatūrą yra ne tik Prezidento, bet ir beveik milijono jo rinkėjų, kurie tikėjo, kad Prezidento programa kažką pakeis, įžeidimas. Todėl siūlyčiau... šį Konstitucinio Teismo sprendimą interpretuoti plačiau, reikšmingiau, nei tai yra daroma dabar. Šiuo metu yra unikali galimybė įtvirtinti Prezidento politinį svorį, antraip turėsime blogą precedentą ateičiai ir rinksime simbolinius prezidentus marionetes“; R.Smetona teigė, kad toks „Konstitucinio Teismo sprendimas riboja Prezidento konstitucinę galią. Vien tas faktas, kad Prezidentas yra renkamas visos tautos, o ne Seimo, parodo, jog Lietuva yra pusiau prezidentinė Respublika ir Prezidento teisė teikti Ministro Pirmininko kandidatūrą... lemia didžiulę Prezidento įtaką vykdomajai valdžiai... Todėl, manau, Teismo aiškinimas dėl Prezidento, Vyriausybės ir Seimo veiksmų po Prezidento rinkimų yra neįpareigojantis. Ir Prezidento valia – elgtis taip, kaip jis supranta Konstituciją“. ⁶

Tik du kandidatai į Prezidentus – V.Landsbergis ir V.Andriukaitis, pritarė tokiam Konstitucinio Teismo sprendimui. V.Landsbergis sakė, kad „Konstitucinio Teismo išaiškinimas buvo reikalingas“ ir jo sprendimus „visais atvejais“ turime gerbti.⁷ V.Andriukaitis sprendimą įvertino teigiamai, tačiau pripažino, kad „kai kurios Konstitucijos vietos yra ginčytinos ir yra dviprasmybių“. Jis pastebėjo, kad Konstitucinio Teismo išaiškinimas „neužkerta kelio Prezidentui turėti daug politinės valios ir politinių galių. Bet nemažai jo stiprybė priklauso nuo pačios asmenybės... Sprendimas nenurodo Prezidentui tik vieno kelio. V.Adamkus gali priimti keletą labai sumanių politinių ėjimų ir suformuoti tokią Vyriausybę, kuri jam bus priimtina... Dabartinės tendencijos veda mus parlamentarizmo link“. ⁸

LDDP pirmininkas Č.Juršėnas pažymėjo, kad „Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas, jį reikia vykdyti. Premjeru privalomai lieka G.Vagnorius“. ⁹

Politinių lyderių nuomonės dėl Konstitucinio Teismo sprendimo išsiskyrė. Tačiau akivaizdu viena: vertinant sprendimą, jos išsiskyrė dėl skirtingo teisinių ir politinių veiksmų vertinimo. Deja, kai kurios nuomonės, švelniai tariant, porinkiminėje situacijoje nieko gero nežada, o politinės konfrontacijos tikimybė yra labai didelė.

Politiniams problemos aspektams Konstitucinis Teismas skyrė mažiau dėmesio, nors būtent čia ir „paspęsti spąstai“. Trūkstant susiformavusių politinio gyvenimo precedentų bei tradicijų, vien tik teisės normos negali užtikrinti tarpinstitucinės darnos bei sklandaus valdžios pasikeitimo. Institucinei sąrangai labai stipriai daro įtaką neinstituciniai veiksniai ir nerašytos taisyklės.¹⁰ Kitaip tariant, naujosios demokratijos susiduria su politinio gyvenimo „žaidimo taisyklių“ trūkumu.

Atsakydamas į Vyriausybės paklausimą, Konstitucinis Teismas gana detalai išaiškino Konstitucijoje įtvirtintų normų esmę bei argumentavo jų taikymo tvarką susidariusioje situacijoje po Prezidento rinkimų. Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad Lietuvos valstybės valdymo modelis priskirtinas parlamentinės respublikos valdymo formai. Kartu atkreipiamas dėmesys į tai, kad Lietuvos valdymo formai „būdingi ir kai kurie vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumai. Tai atsispindi Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės įgaliojimuose bei jų tarpusavio santykių teisinėje konstrukcijoje“, – sakoma Konstitucinio Teismo nutarime.

Lietuvos valstybės valdymo modelio priskyrimas „parlamentinei Respublikai su kai kuriais vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumais“ nėra naujiena, apie tai ne kartą buvo rašyta ir Lietuvos spaudoje.¹¹ Kita vertus, kontraversiški Konstitucinio Teismo nutarimo vertinimai parodė, jog jis ne visus įtikino ir ne visiems išsklaidė abejones.

2. Pusiau prezidentinės sistemos skiriamieji bruožai

Pusiau prezidentinio valdymo sistemos (*semipresidential regime*) terminą, apibūdindamas Penktosios Prancūzijos Respublikos politinę sistemą, pirmą kartą pavartojo M. Diuverže (Maurice Duverger).¹² Tokia sistema skiriasi nuo „grynai“ prezidentinės (*pure presidentism*), kuriai būdingas griežtas valdžių atskyrimas bei išskirtinės prezidento galios. Taip pat jis skiriasi ir nuo Vestminsterio parlamentinės sistemos, kuriai būdinga absoliuti ministrų kabineto atsakomybė parlamentui. Lyginant su prezidentine ar parlamentine valdymo sistema, pusiau prezidentinis valdymo modelis kurį laiką nebuvo labai paplitęs. M. Diuverže teigimu, iki 1970 m. toks modelis veikė Vokietijos Veimaro Respublikoje (1919–1933 m.),

Airijoje, Austrijoje, Islandijoje, Prancūzijoje, Portugalijoje bei Suomijoje.

Kiek vėliau jis išplito Lotynų Amerikos šalyse, o prasidėjus demokratiniams pertvarkymams, – Vidurio bei Rytų Europos šalyse. Manoma, kad su didesnėmis ar mažesnėmis išlygomis, šiai valstybių kategorijai galima priskirti daugumą pokomunistinių valstybių.¹³ Pokomunistinės Rytų Europos regiono valstybės savo politinės sistemos modelį rinkosi iš dviejų variantų – Prancūzijos pusiau prezidentinio ir Vokietijos parlamentinio. Atrodo, kad Lietuva bus viintelė tarp visų pokomunistinių valstybių, 1992 m. bandžiusi priimti amerikietiškojo prezidentinio modelį.¹⁴

Pusiau prezidentinis modelis tapo savotišku „vidurio keliu“ tarp prezidentinės ir parlamentinės sistemos. Įvairiose šalyse šis modelis turi tam tikrų skirtumų. Pats M. Diuverže pusiau prezidentinę sistemą laikė prezidentinės ir parlamentinės sistemos sinteze. Tačiau ne visi su tokia nuomone sutinka, teigdami, kad vienomis aplinkybėmis jis veikia kaip prezidentinis, o kitomis – kaip parlamentinis. Pavyzdžiui, Prancūzijos, Suomijos pusiau prezidentinės sistemos artimesnės prezidentiniam modeliui, o Airijos, Austrijos, Islandijos, Portugalijos nedaug tesiskiria nuo parlamentinių.¹⁵

Pusiau prezidentinis modelis dažnai laikomas kompromisiniu politinės sistemos variantu. Kompromisas yra nuomonių derinimo bei abipusių nuolaidų rezultatas. Modelio lankstumą, jo „paslankumą“ link prezidentinio ar parlamentinio modelio lemia konstitucinė valdžios galių konstrukcija ir, kas labai svarbu, konkretūs politiniai veiksniai: politinių jėgų santykis parlamente, partinės sistemos ypatumai, politinio gyvenimo tradicijos ir pan. Būtent šie veiksniai lemia, kad modelis esant vienoms sąlygoms linksta į prezidentinio, esant kitoms – į parlamentinio pusę. M. Diuverže akcentuoja, kad „pusiau prezidentinių“ valstybių prezidentai, turėdami vienas konstitucines galias, konkrečiomis aplinkybėmis *de facto* turi visiškai kitas realias galias.¹⁶ Jo nuomone, Prancūzijos prezidentui konstitucija suteikia ne tiek jau daug galių, tačiau realiai jo galios yra didžiausios tarp kitų „pusiau prezidentinių“ valstybių vadovų; atvirkščiai, Islandijos prezidentas, nors ir turi didelės konstitucines galias, tačiau praktikoje jomis negali efektyviai pasinaudoti.¹⁷

Nagrinėdami valdymo modelius, M.S. Šugartas (M.S. Shugart) ir J.M. Keris (J.M. Carey) skiria du pusiau prezidentinio modelio

tipus: premjerinį-prezidentinį (*premier-presidentialism*) bei prezidentinį-parlamentinį (*president-parliamentarism*).

Premjeriniam-prezidentiniam modeliui, jų teigimu, būdingi šie bruožai: 1) visuotinis prezidento rinkimų būdas; 2) nemažos prezidento galios (*considerable powers*) – legislatyvinės, „ypatingosios“ ir t.t.; prezidentas turi teisę teikti premjero ir galbūt kitų ministrų kandidatūras; 3) taip pat yra premjeras ir vyriausybė, kurie yra parlamento pasitikėjimo subjektas; 4) prezidentas turi teisę (su tam tikrais apribojimais arba be jų) paleisti parlamentą (tačiau neturi teisės paleisti vyriausybės be parlamento sutikimo). Šį modelį atitinka Penktoji Prancūzijos Respublika.

Prezidentinėje-parlamentinėje sistemoje prezidentas taip pat yra renkamas visuotiniuose rinkimuose, jis taip pat turi teisę paleisti parlamentą. Pagrindinis šių dviejų tipų skirtumas tas, kad antruoju atveju prezidentas turi didesnes galias formuojant vyriausybę: jis gali savo nuožiūra sudaryti, pertvarkyti vyriausybės sudėtį, atleisti ministrus.¹⁸ Kartu parlamentui paliekama teisė balsuoti dėl vyriausybės ar ministro pirmininko nepasitikėjimo (autorių nuomone, tokia ir parlamentui, ir prezidentui suteikiama „dviguba“ teisė lemti vyriausybės likimą užprogramuoja parlamento ir prezidento konfliktą). Šio modelio pavyzdžiai – Šri Lanka (nuo 1977 m.) ir Vokietijos Veimaro Respublika (1919–1933 m.).

Tokio skirstymo pagrindas – prioritetų teikimas, nustatant konstitucines prezidento bei parlamento galias. Premjerinio-prezidentinio modelio atveju daugiau galių suteikiama parlamentui, vadina si, ir premjero vadovaujamai vyriausybei, prezidentinio-parlamentinio modelio atveju kur kas daugiau galių suteikiama prezidentui. M.S.Šugartas ir J.M.Keris tvirtina, kad prezidentinei sistemai būdingos maksimalios prezidento galios ir griežtas valdžių atskyrimas; premjerinei-prezidentinei sistemai būdingos minimalios prezidento galios ir minimalus valdžių atskyrimas; prezidentiniam-parlamentiniam modeliui būdingas minimalus valdžių atskyrimas, bet maksimalios prezidento galios sudarant vyriausybę.¹⁹

M.S.Šugartas taip pat išskiria dar vieną valdymo formą, turinčią bendrų bruožų ir su dviem aukščiau minėtais pusiau prezidentiniais modeliais, ir su parlamentine sistema. Šią sistemą (galbūt net ne sistemą, o jos „variantą“) M.S.Šugartas vadina „parlamentine sistema su prezidentu“, renkamam visuotiniuose rinkimuose (*parliamentary system with president*).²⁰ Jai būdinga tai, kad yra a) visuotiniuose rinkimuose

renkamas prezidentas, tačiau jis b) neturi nepriklausomų galių, formuojant vyriausybę, taip pat jis c) neturi teisės vyriausybę paleisti (*no power of dissolution*) bei d) jokių legislatyvinių galių (įstatymų iniciatyvos bei veto). Šiai kategorijai M.S.Šugartas priskiria Airiją.

Suprantama, tai tik teorinė pusiau prezidentinio valdymo modelio skirtumų konstrukcija. Praktikoje viskas gali būti kur kas sudėtingiau. Pavyzdžiui, ar galima Lietuvą priskirti premjeriniam-prezidentiniam (Prancūzijos) variantui, nors ir yra kai kurių sutapimų su aukščiau išvardytais požymiais? Antai, Lietuvos Prezidento rinkimų būdas, jo bei Seimo galios, tvirtinant Vyriausybę, atitinka aukščiau minėtus kriterijus. Tačiau Lietuvos Prezidento galios, pavyzdžiui, kur kas siauresnės nei Prancūzijos – praktiškai jis neturi jokių galimybių tiesiogiai vadovauti vyriausybės darbui, nors Konstitucijoje apie tai ir užsimenama (pvz., 96 str.).

Antra vertus, premjerinėse-prezidentinėse valstybėse premjerai turi kur kas daugiau galių nei Lietuvoje. Tokiose politinėse sistemose ryškios premjero dominavimo (*premier dominant*) tendencijos. Pavyzdžiui, susidarius tam tikroms aplinkybėms, premjeras, o ne parlamento pirmininkas pavaduoja prezidentą; parlamentas stiprina vykdomąją valdžią ir kartu griežtina jos kontrolę; daugelyje valstybių premjero, o ne parlamento pirmininko pareigos tampa paskutine pakopa pakeliui į prezidento postą ir t.t. Lietuvoje, atvirkščiai, siekia dominuoti parlamentas (*parliament dominant*), akivaizdžiai nenorėdamas, kad politikos svorio centras persikeltų į vykdomąją grandį. Pavyzdžiui, Seimo pirmininkas, o ne Ministras Pirmininkas, susidarius tam tikroms aplinkybėms, pavaduoja Prezidentą, jis pasirašo Prezidento vetuotus bei pakartotinai Seimo priimtus įstatymus ir pan.

Lietuvos valdymo sistema taip pat skiriasi nuo „parlamentinės sistemos su prezidentu“ (Airijos), nes mūsų Prezidentas turi dideles legislatyvinės galias.

Atrodo, kad Lietuvos valdymo sistema, turėdama nemažai panašumų su prancūziškąja ir airiškąja, visgi bus išskirtinė ir neturinti itin daug analogų tarp kitų „pusiau prezidentinių“ valstybių. Ją galbūt galima apibūdinti kaip „parlamentinę su pakankamai dideles galias turinčiu prezidentu“. Vertinant M.S.Šugarto kategorijomis, tai būtų „parlamentinė-prezidentinė“ sistema (*parliament-presidentialism*).

3. Pusiau prezidentinio modelio konstrukcija Lietuvos bei kitų valstybių konstitucijose

Pirmasis ir svarbiausias pusiau prezidentinio modelio ypatumas – visuotinis prezidento rinkimų būdas. Šį „reikalavimą“ atitinka ir Lietuvos Respublikos Prezidentas: Konstitucijos 77 str. Prezidentas skelbiamas valstybės vadovu, o 78 str. įtvirtina visuotinių rinkimų būdą. Vienodas Lietuvos Prezidento ir Seimo rinkimų būdas objektyviai iškelia klausimą: kaip apibrėžti jų konstitucines galias? Ir čia, reikia pasakyti, iš tiesų matyti Konstitucijos autorių siekto kompromiso pėdsakai: Prezidento ir Parlamento konstitucines galias lemia konkrečios politinės aplinkybės.

Antra, visuotiniuose rinkimuose išrinktas prezidentas nebūtinai tampa realiu vyriausybės vadovu (nors yra ir išimtys, pavyzdžiui, Prancūzija, Suomija). Daugelyje valstybių jis tampa valstybės vadovu, likdamas tik nominaliu vyriausybės vadovu. Prezidento aukščiausiosios galios vykdomosios valdžios srityje (*suprema executive*) deklaruojamos labai retai (pvz., Suomijos Konstitucijos 2 str.). Be abejo, tai nėra paneigimas, jog prezidentas yra sudėtinė vykdomosios valdžios dalis.²¹

Konstitucinio Teismo nutarimas reikšmingas tuo, kad jame išaiškintos Seimo ir Prezidento konstitucinių galių apimtys, skiriant Ministrą Pirmininką bei formuojant Vyriausybę. Lietuvos Prezidentas ne tik netampa realiu Vyriausybės vadovu, bet, naudodamasis savo teise skirti Ministrą Pirmininką, jis privalo atsižvelgti į politinių jėgų santykį parlamente. Ne vienodas parlamento ir Prezidento rinkimų būdas (juo labiau ne „mandato dydis“, „programos naujumas“, gautų balsų skaičius ir pan.), o Seimo bei Prezidento konstitucinės ir politinės galios lemia jų vaidmenį, formuojant Vyriausybę.

Antrasis bruožas – pusiau prezidentinėje sistemoje prezidentui suteikiamos nemažos konstitucinės galios (*considerable powers*). Tokios Lietuvos Prezidento galios išvardintos Konstitucijos 58 (teisė skelbti pirmalaikius rinkimus), 68 (įstatymų iniciatyvos teisė), 84 (teisės, tvirtinant Ministrą Pirmininką ir formuojant Vyriausybę) bei kituose straipsniuose.

Prie ypač svarbių prezidento galių priskiriamos jo teisės legislatyvinėje srityje. Priešingai nei prezidentinėje sistemoje, kur prezidento galios šioje srityje yra ribojamos (dažniausiai suteikiama tik veto teisė), pusiau prezidentinėje sistemoje prezidentui yra sutei-

kiama įstatymų iniciatyvos teisė. Nors yra ir išimčių, pavyzdžiui, Lietuvos Prezidentas turi maksimalias legislatyvinės galios – ir įstatymų iniciatyvos, ir veto teisę.

Įstatymų iniciatyvos teisės neturėjo pirmųjų „pusiau prezidentinių“ valstybių, pavyzdžiui, Prancūzijos, Airijos, Austrijos, Portugalijos prezidentai. Labai pragmatiškai ši problema sprendžiama Suomijos Konstitucijoje (18 str.), kurioje sakoma, kad prezidentas savo įstatymų iniciatyvos teisę įgyvendina, parlamentui teikdamas įstatymų projektus, tačiau įstatymų projektus rengia vyriausybė, o prezidentas dar „ikiparlamentinėje“ stadijoje jiems pritaria arba ne. Vadinasi, ši teisė iš prezidento nėra atimama, tačiau ji yra dalijama tarp prezidento ir vyriausybės. Realiai yra taip, kad prezidentas pasirašo vyriausybės parengtus įstatymų projektus, tačiau prieš tai būna suderinamos abiejų pusių pozicijos. „Pragmatiškumas“ tas, kad, prezidentui suderinus savo nuostatas su vyriausybe, parlamentui yra sunkiau atmesti teikiamus įstatymų projektus – juk vyriausybė yra remiama parlamento daugumos. Taigi prezidento galios legislatyvinėje srityje iš tikrųjų tampa efektyvios.

Tokią teisę, kaip minėta, turi ir Lietuvos Prezidentas. Įdomu tai, kad būtent šioje srityje išreiškiamos Prezidento galios atspindi pusiau prezidentinės sistemos lankstumą bei efektyvumą. Prezidentui suteiktos legislatyvinės galios tampa efektyvios, kai parlamente susiformuoja Prezidentui palankus politinių jėgų santykis. Antai, Lietuvoje 1993 m. vasario – 1996 m. lapkričio mėnesiais, esant Prezidentui palankiai parlamentinei LDDP daugumai, Prezidentas vetavo 22 įstatymus, siūlydamas net 83 įstatymų pataisas. Seimas net 68 atvejais į Prezidento pasiūlymus atsižvelgė (priimta 81,93 proc. visų pasiūlymų). 1996 – 1997 m., Seime esant nepalankiai Prezidentui TS/LK–LKDP koalicijos daugumai, Prezidentas vetavo 9 įstatymus ir siūlė 22 pataisas, tačiau parlamentas į Prezidento pastabas atsižvelgė tik 2 atvejais (priimta tik 9,09 proc. visų pasiūlymų).²²

Pažymėtina, kad Prancūzijos prezidento legislatyvinės galios sustiprintos jo teise inicijuoti referendumą dėl bet kurio valstybės valdymo tvarką reglamentuojančio įstatymo projekto. Pagal Konstitucijos 11 str., tai jis gali padaryti vyriausybės arba abiejų parlamento rūmų siūlymu. Kita vertus, Prancūzijoje (ir kitose „pusiau prezidentinėse“ valstybėse) vykdomoji valdžia turi kur kas daugiau galimybių kištis į įstatymo priėmimo procesą negu Lietuvoje. Antai Prancūzijos parlamento legislatyvinės galios yra griežtai apibrėžtos

Konstitucijoje (34 str.), nemažai šių galių deleguojama vyriausybei (38 str.). Be to, vyriausybė turi nemažai kitų priemonių daryti įtaką įstatymo priėmimo procesui.

Trečiasis bruožas – dualistinis vykdomosios valdžios pobūdis (*dual executive*). Pusiau prezidentinėje sistemoje koegzistuoja prezidentas ir ministras pirmininkas. Jeigu prezidentinėje sistemoje, kaip minėta, prezidentas tampa ir valstybės, ir vykdomosios valdžios vadovu, tai pusiau prezidentinėje sistemoje jis dažniausiai tampa tik valstybės vadovu, o realiu vyriausybės vadovu tampa premjeras. Akivaizdu, kad tokių nuostatų laikėsi ir Lietuvos Konstitucijos autoriai.

Visiškai kitokių principų laikomasi, pavyzdžiui, Prancūzijos 1958 m. Konstitucijoje: valdžios galios koncentruojamos vykdomosios valdžios rankose. Visuotiniuose rinkimuose rinktas prezidentas iš tikrųjų yra „stiprus“: jam suteiktos realios galios vadovauti „dvigubai“ vykdomajai valdžiai. Prezidentas atsako už pagrindines valstybės valdymo sritis, o ministras pirmininkas – už likusią vykdomąją politiką. Tačiau jis privalo vykdyti ir „prezidentą orientuotą“ politiką. Nors formaliai vyriausybė ir atsakinga parlamentui, tačiau praktiškai vykdomosios valdžios dualizmas neegzistuoja: vyriausybė atsakinga tik prezidentui, t.y. įsigalėjęs vykdomosios valdžios monizmas.²³

Pusiau prezidentinėse valstybėse prezidento ir vyriausybės santykiai sprendžiami įvairiai. Kaip matėme, vienur (Prancūzija, Suomija) prezidentui suteikiamos maksimalios galios, ir prezidentas yra tarsi „surištas“ su vyriausybe, kitur (taip pat ir Lietuvoje) prezidentas turi labai mažai galimybių daryti įtaką vyriausybės darbui, tarp jų labai silpna politinė jungtis ir prezidentas tarsi „kabo ore“ tarp parlamento ir vyriausybės. Deja, iki šiol Lietuvos Prezidentas vadovauti vyriausybei didesnio noro nerodė nei parlamente esant jį remiančiai daugumai, nei esant opozicijai. Tai viena iš priežasčių, dėl kurios formuojasi „simbolinio“ Lietuvos Prezidento įvaizdis.

Ketvirtasis pusiau prezidentinės sistemos bruožas – prezidento teisė paleisti parlamentą. Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos Konstitucijos 12 str. tokią teisę (paleisti žemutinius parlamento rūmus) turi Prancūzijos prezidentas. Nors ir numatyta išlyga – prieš tai prezidentas turi išklausti abiejų parlamento rūmų pirmininkų nuomones – priimdamas galutinį sprendimą, prezidentas gali vadovautis vien tik savo nuomone. Tokią teisę turi ir Portugalijos presiden-

tas, tačiau ir jis prieš tai turi pasitarti su Valstybės Taryba, į kurią įeina prezidentas, premjeras, parlamento pirmininkas, Konstitucinio Teismo pirmininkas, generalinis prokuroras ir kt. (Konstitucijos 175 str.). Pagal 1991 m. priimtą Suomijos Konstitucijos 27 str. pataisą, Suomijos prezidentas parlamentą gali paleisti ministro pirmininko iniciatyva ir išklausęs parlamento pirmininko bei frakcijų nuomonių.

Pagal Lietuvos Konstituciją (58 str. 2 d.) teisę paleisti Seimą turi ir Lietuvos Prezidentas. Tai jis gali padaryti dviem atvejais: jei Seimas nepriima sprendimo dėl Vyriausybės programos arba du kartus iš eilės jai nepritaria, taip pat – Vyriausybės siūlymu, jei Seimas pareiškia tiesioginį nepasitikėjimą Vyriausybe. Nesunku pastebėti, kad Prezidento galimybė paleisti Seimą nėra labai didelė – tai labiau priklauso nuo paties parlamento noro.

4. Politinių veiksmų reikšmė pusiau prezidentinėje sistemoje

Lietuvoje veikiantis pusiau prezidentinis valdymo modelis, be jokių abejonių, yra artimesnis parlamentiniam nei prezidentiniam. Konstitucijoje įtvirtintų Prezidento, Seimo bei Vyriausybės galių konstrukcija rodo, kad prioritetas teiktas parlamentui ir Vyriausybei, o ne Prezidentui.

Kaip ir buvo galima tikėtis, Konstitucinis Teismas pagrindinį dėmesį skyrė Konstitucijos normų turiniui ir prasmei išaiškinti. Tačiau ne vien tik tai lemia realias Prezidento galias – čia ir yra pusiau prezidentinio valdymo modelio pranašumas.

Prezidento galias lemia keletas veiksmų: 1) Konstitucijoje įtvirtintos jo konstitucinės galios (ką išaiškino Konstitucinis Teismas); 2) politinė aplinka, kurią lemia Prezidento santykis su parlamento dauguma; 3) Prezidento asmeninės savybės, lemiančios jo sugebėjimą pasinaudoti konstitucinėmis ir politinėmis galimybėmis.²⁴ Pastarųjų dviejų veiksmų reikšmę turės išsiaiškinti politinio proceso lyderiai.

Prezidento politines galias pusiau prezidentinėje sistemoje apsprendžia jo santykis su parlamento dauguma. Galima išskirti du pagrindinius pusiau prezidentinės sistemos tipus (nors yra daugiau): 1) prezidentas turi parlamento daugumos paramą; 2) parlamento dauguma prezidento neremia.²⁵

Visuotiniuose rinkimuose išrinktam prezidentui turint parlamento daugumos paramą, prezidento galios objektyviai išauga ir jis gali tapti „dominuojančia politinės sistemos figūra“.²⁶ Tokiu atveju prezidentui nėra didesnių problemų, renkantis premjero kandidaturą bei formuojant vyriausybę. Tačiau, jei prezidentas yra opozicijoje parlamento daugumai, jis gali vykdyti tik tam tikras reguliavimo, priežiūros bei koordinavimo funkcijas. Pagrindiniai vykdomosios valdžios svertai atsiduria ministro pirmininko rankose. Tokioje situacijoje prezidento politinei svarbai lemiamos reikšmės įgyja jo asmeninės savybės. Taip pat jis išsaugo nemažai būdų, kuriais gali daryti įtaką politiniam procesui: išnaudoti turimas legislyvines galias (inicijuoti įstatymus, vetuoti priimtus), veikti per žiniasklaidos priemones ir pan. Nereikėtų nuvertinti ir prezidento teisės tinkamu momentu kreiptis į tautą. Antai tokia prezidento teisė Airijoje yra įtvirtinta net Konstitucijoje (13 str.): pasikonsultavęs su Valstybės Taryba, prezidentas į tautą gali kreiptis bet kuriuo klausimu, tiesa, tokiam kreipimuisi turi pritarti vyriausybė.

Esant priešingiems (nebūtinai priešiškiems) prezidento ir parlamento santykiams, nusistovi „sugyventinio“ režimas (*cohabitant regime*), kai prezidentas, nori to ar nenori, vardan politinės sistemos stabilumo yra priverstas „sugyventi“ su parlamentu bei jo remiama vyriausybė. Susidariusios padėties ignoravimas, nekorektiškas savo galių interpretavimas gali sukelti politinę krizę. Tokia tikimybė ypač išauga naujai savo politines sistemas pertvarkančioms valstybėms.²⁷

Europos politinio gyvenimo tradicijos bei pavyzdžiai rodo, kad „sugyventiniai“ prezidentai visados atsižvelgia į esamus prezidento – parlamento santykius ir vengia konfliktų. Jei parlamente yra palanki prezidentui dauguma, prezidentas be jokio vargo skiria „savus“ premjerus. Šis klausimas galbūt aiškiausiai išspręstas Portugalijos Konstitucijoje, kurioje tiesiog pasakyta, kad prezidentas skiria ministrą pirmininką „po konsultacijų su parlamento politinėmis partijomis, atsižvelgiant į rinkimų rezultatus“ (190 str.)

Tai, be abejo, nėra atradimas – taip ne kartą buvo Prancūzijoje, Suomijoje, Lenkijoje ir kitur. Lietuvoje taip buvo 1993 m., matyt, taip bus ir šį kartą. Skirtumas tik vienas: pirmuoju atveju politinių jėgų santykis parlamente buvo palankus Prezidentui, todėl nekilo jokių neaiškumų dėl Konstitucijos normų taikymo. Antruoju atveju yra kiek kitaip: Prezidentas susidūrė su šiek tiek kitokiomis

politinių jėgų proporcijomis parlamente, o eskaluojama „stipraus Prezidento“ idėja niekaip nesiderina su Konstitucijoje įtvirtintomis jo galiomis.

Vietoj pabaigos: ar galėjo Konstitucinio Teismo sprendimas būti kitoks?

Pagrindinė oponentų nepasitenkinimo Konstitucinio Teismo sprendimu priežastis – jo nuostatos, išaiškinančios Prezidento ir Seimo konstitucines galias, sudarant Vyriausybę. Prezidento galios šiuo atveju nurodytos Konstitucijos 84 str. 4 – 5 d.: jis skiria ir atleidžia Ministrą Pirmininką tik pritarus Seimui. Seimas, pagal Konstitucijos 67 str. 6 d., gali pritarti arba nepritarti Prezidento pasirinkimui. Vadinasi, galutinį verdiktą, priimant sprendimą dėl Ministro Pirmininko kandidatūros, priima parlamentas. Konstitucija nereglamentuoja, kiek kartų Prezidentas gali teikti jam, bet ne Seimui priimtina Ministrą Pirmininko kandidatūrą. Akivaizdu, kad Prezidentui ignoruojant Seimo daugumos nuomonę, daugkartinis Premjero kandidatūros teikimas baigtusi politine krize.

Konstitucinis Teismas taip pat išaiškino, kad sąvokos „Vyriausybės atsistatydinimas“ ir „Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas“ nėra tapčios. Vyriausybės atsistatydinimo pagrindai nurodyti Konstitucijos 101 str. 3 d., ir šis sąrašas yra baigtinis. Vyriausybės atsistatydinimo esmė – Seimo pasitikėjimo Vyriausybe netekimas ar neįgijimas. Tuo tarpu Vyriausybės įgaliojimų grąžinimas yra numatytas tik dviem atvejais: pirmu – po Seimo rinkimų, antru – po Prezidento rinkimų (Konstitucijos 92 str. 4 d.). Vadinasi, išrinkus Prezidentą, Vyriausybė tik grąžina įgaliojimus, bet neprivalo atsistatydinti. Seimas turi teisę spręsti, ar pritarti įgaliojimus grąžinusios, bet anksčiau parlamento pasitikėjimą įgijusios Vyriausybės veiklai. Prezidentas turi galimybę daryti įtaką ministrų kabineto performavimui.

Konstitucinis Teismas sprendė teisinius klausimus, mažiau dėmesio skirdamas politiniams aspektams. Ar jis galėjo išaiškinti, kad, pavyzdžiui, „Vyriausybė privalo atsistatydinti, išrinkus Respublikos Prezidentą“ ir, kad po to „Prezidentas skiria Ministrą Pirmininką ir paveda jam sudaryti naująją Vyriausybę“, jei Konstitucijoje taip nėra pasakyta? Ar nebus iš Konstitucinio Teismo pareikalauta daugiau, nei jis gali padaryti? Juk jo galimybės griežtai ribotos: Konstitucinis Teismas aiškina, bet nekuria Konstitucijos.

Nevienareikšmių sąvokų „Vyriausybės atsistatydinimas“ ir „igaliojimų grąžinimas“ atsiradimas Konstitucijoje, matyt, nėra atsitiktinis dalykas. Jos aiškiai parodo, kad Konstitucijos autoriai, nors ir siekdami kompromiso, prioritetą teikė parlamentui, o ne prezidentui.

Konstitucinis Teismas „nepasakė nieko naujo“. Juo labiau jis negalėjo ką nors pasakyti priešingai, nei pasakyta Konstitucijoje, sakykim, kad Lietuva yra prezidentinė, o ne parlamentinė Respublika „su kai kuriais mišriosios (pusiau prezidentinės) valdymo formos ypatumais“. Su šio modelio veikimo principais iš esmės ir rimtai susidūrėme pirmą kartą. Vienas iš principų – prezidento ir parlamento galių kitimas, priklausomai nuo politinių jėgų santykio parlamente. Šikart akivaizdu, kad iniciatyva bus parlamento rankose, tačiau, esant kitokiai politinių jėgų kompozicijai Seime, padėtis gali būti priešinga ir Prezidentas gali turėti kur kas daugiau galimybių, net daugiau nei numatyta Konstitucijoje.²⁸

Rinkimų kampanijos eiga bei Konstitucinio Teismo sprendimas į pirmą vietą iškėlė prezidento galių problemą. Vienų nuomone, Lietuvos Prezidentas yra pakankamai „stiprus“, todėl viskas tegul lieka *status quo*. Kitų manymu, jis turi per menkas konstitucines galias, todėl būtina „imtis priemonių padėčiai taisyti“. Kitaip tariant, įmanomi du variantai: arba Konstitucinio Teismo nutarimo ignoravimas, arba prezidento galias apibrėžiančių Konstitucijos straipsnių keitimo iniciatyva. Deja, šiandien sunku bent su vienu iš jų sutikti. Pirmuoju atveju būtų pažeisti konstitucinio stabilumo principai, kas ypač aktualu visoms pereinamojo laikotarpio valstybėms; antrasis variantas taip pat labai abejotinas, pirmiausiai, dėl trumpos Konstitucijos taikymo praktikos.²⁹ Vadinasi, laikas turėtų atsakyti ir į kitą klausimą, būtent, ar racionalu turėti visuotiniuose rinkimuose renkamą prezidentą su „neaiškiomis“ jo galiomis, kurias lemia ne tik Konstitucijos normos, bet ir kiti veiksniai.

PASTABOS IR NUORODOS

¹ Valstybės žinios. - 1997. - sausio 14 d. - Nr. 5. - P. 57 - 63.

² Konstitucinis Teismas nepakeitė V. Adamkaus planų // Respublika. - 1998. - sausio 13 d. - P. 4.

³ Ozolas R. Konstitucinis Teismas puolė veidu į purvą // Atgimimas. - 1998. - sausio 16 d. - P. 1 - 11.

⁴ BNS pranešimas. - 1998 m. sausio 22 d.

- ⁵ A. Paulauskas. *Jeigu būčiau prezidentas - rengčiau referendumą* // Respublika. - 1998. - sausio 22 d. - P. 2.
- ⁶ *Ar pažabojama Lietuvos Prezidento stiprybė?* // Atgimimas. - 1998. - sausio 16 d. - P. 5.
- ⁷ *Konstitucinio Teismo sprendimas nepakeitė V. Adamkaus planų* // Respublika. - 1998. - sausio 13 d. - P. 4.
- ⁸ *Ar pažabojama Lietuvos Prezidento stiprybė?* - Op. cit. - P. 5.
- ⁹ *V. Adamkus pradėjo konsultuotis su partijomis* // Lietuvos aidas. - 1998. - sausio 13 d. - P. 2.
- ¹⁰ Keeler J., Schain M. *Institutions, Political Poker, and Regime Evolution in France* // Mettenheim von K. (ed). *Presidential Institutions and Democratic Politics*. - Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press. - 1997. - P. 103 - 104.
- ¹¹ Daugirdas V. *Prezidentas artėjant rinkimams* // Lietuvos aidas. - 1996. - vasario 8 d. - P. 5.; Kubilius A. *Seimo veto kandidatų svajonėms* // Lietuvos aidas. - 1997. - gruodžio 18 d. - P. 12 - 13.; Talat-Kelpša L. *Prezidentas ir parlamentas: reikšmė valstybės politiniam stabilumui* // Politologija. - 1997. - Nr. 1. - P. 133 - 141.
- ¹² Duverger M. *A New Political System Model: Semi-presidential Government* // European Journal of Political Research. - 1980. - Vol. 8. - No. 2. - P. 165 - 187.
- ¹³ Bunce V. *Presidents and the Transition in Eastern Europe* // Mettenheim von K. - Op. cit. - P. 166 - 167.
- ¹⁴ Ibid. - P. 165.
- ¹⁵ Duverger M. Op. cit. - P. 171.
- ¹⁶ Duverger M. Op. cit. - P. 183.
- ¹⁷ Ibid.
- ¹⁸ Shugart M.S., Carey J.M. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. - New York: Cambridge University Press, 1992. - P. 23 - 25.
- ¹⁹ Ibid. - P. 25.
- ²⁰ Shugart M. *Of Presidents and Parliaments. The Post - Communist Democracies Offer a Diversity of Legislative - Executive Configurations* // East European Constitutional Review. - 1993. - Vol. 2. - No. 1. - P. 30 - 32.
- ²¹ Op. cit. - P. 24.
- ²² Talat-Kelpša L. *Presidential Involvement in Legislation: the Use of Veto Right in Lithuania* (paper prepared for the International Seminar - Workshop arranged by Project BALTICUM). - Oslo, 1997. - P. 5 - 6.
- ²³ Keeler J., Schain M. Op. cit. - P. 103.
- ²⁴ Kubilius A. Op. cit.
- ²⁵ Talat-Kelpša L. *Prezidentas ir parlamentas...* - Op. cit. - P. 137.
- ²⁶ Ibid.
- ²⁷ Rub F. *Semi-presidential Governments in Central and East European Transitions* (paper prepared for the Conference „Transforming Post - Socialist Societies“). - Cracow, 1993. - P. 1 - 29.
- ²⁸ Rub F. Op. cit. - P. 12.
- ²⁹ Elster J. *Afterword: the Making of Postcommunist Presidencies* // Taras R (ed). *Postcommunist Presidents*. - Cambridge: Cambridge University Press. - 1997. - P. - 233.

*Summary***THE PRESIDENT IN LITHUANIAN POLITICAL SYSTEM: SEARCH FOR POSITION AND POWER**

Appeal of the Government to the Constitutional Court dated December 17, 1997 was aimed at judging whether the ruling of Seimas „On the Agenda of the Government of the Republic of Lithuania“ dated December 10, 1997 went in no counteraction to the Constitution of the Republic of Lithuania. This appeal portrayed ambiguousness, which exists in relations between the legislative (Seimas) and the executive (President and Government) branches of Government. Ruling of the Constitutional Court January 10, 1998 interprets and rationalises, first, some of the Constitutional norms and, second, delineates guises of the political situation, which have crystallised in the aftermath of the elections.

The ruling of the Constitutional Court emphasises that the pattern of the Lithuanian Government best conforms the requisites of the parliamentary regime. In addition, the ruling regulates that the shape of the Lithuanian Government „has attained some uniformity with the so-called mixed (semi-presidential) mode of governance. This becomes reflected, [first], in the competence as delegated to Seimas, the President of the Republic, and the Government, and, [second], in the legal construction of their mutual dealings“, - says the ruling of the Constitutional Court.

Term „semipresidential regime“ was first employed by Maurice Duverger in his attempt to illustrate the type of the French political system (Fifth Republic). Furthermore, the majority of the post-communist countries might be more or less fraternised with the family of such a category of states. In fact, while picking out the future design of their political system, the post-communist states of the East European region faced two possible options – French semi-presidential and German parliamentary models. It seems that the Lithuania-state, on the other hand, was the sole of the post-communist states, which has settled attempts in adapting the shape of the American presidential regime in 1992.

M.S.Shugart and J.M.Carey, in their analysis of the modes of Governance, sequester two types of the semi-presidential regime: „Premier - presidentialism“ and „President - parliamentarism“.

The „Premier - presidential“ model, according to them, encompasses the following characteristics: 1) universal way of electing the President; 2) considerable powers of the president – that is, legislative, „extraordinary“, etc. powers; the president deploys the right to nominate the prime-minister and, perhaps, some other ministers; 3) there also subsist the Premier and the Government, who are the subjects of the parliamentary confidence; 4) the President has the right (with, or without, limitations applied) to dissolve the Parliament (however, he has no right to dismiss the Government unless the Parliament agrees). This model is best conformed by the Fifth French Republic.

In the „President - parliamentary“ system, authors claim, the President is likewise elected at the universal suffrage and he has the right to dissolve the parliament. However, the main disparities in these two former models concern the situation when the President has acquired further political power - likewise the latter model – in naming the Government: on his own discretion, he can assemble, modify the struc-

ture of the Government, appoint ministers. Meanwhile, the Parliament is given the right to consider the vote of confidence over the Government or the Prime Minister (according to the authors, the situation when both the Parliament and the President are given this „dual“ right to decide upon the future of the Government forebodes conflictuality amidst the Parliament and the President). Examples of such a model – Sri-Lanka since 1977 and the German Weimar Republic (1919 - 1933).

The ground for such a classification rests in the bestowal of priorities which take place while delineating the powers of the President and the Parliament. In the case of „Premier-presidential“ model, great deal of powers are delegated to the Parliament, and, consequently, to the Government that is chaired by the Prime Minister; whenever in the case of „President-parliamentarian“ model pivotal bulk of powers is forwarded to the President. Thus, M.S. Shugart and J. M. Carey theorise the requisites of, first, the Presidential system: maximum powers of the President and austere separation of the branches of Government; second, characteristics of the „Premier-presidential“ system: minimal Presidential powers and least separation of the branches of Government, and last, characteristics of „President-parliamentarian“ system, namely, maximum powers of the President in construing the Government in addition to minimum separation of the branches of Government.

At the same time, M.S. Shugart distinguishes one extra type of regime, which has common traits with both the two aforementioned types of semi-presidentialism, and the parliamentary system. M.S. Shugart calls this system (perhaps not so much the system, but its „option“) „Parliamentary system with the President“, who is elected by universal suffrage. This system bequeaths the following traits: a) the President elected by the universal suffrage; however, he b) does not dispose independent rights in the process of construing the Government, c) he has no power of dissolution over the Government, and d) he hasn't got any of legislative powers (power to initiate the laws, plus veto). According to M.S. Shugart, Ireland is an example of this model.

Of course, this is only a theoretical construction of the differences which are characteristic to semi-presidential regime. In fact, practice may reveal far more complexities. For instance, might Lithuania be ascribed to „Premier-presidential“ regime (France) even in spite of the existing aberrations with the aforementioned characteristics? Herein, system of electing the President of Lithuania, his and Seimas' powers in ratifying the Government correspond to the criteria mentioned above. Yet, the powers of the President of the Republic, for instance, are far more limited than these of the French head of state - in practice, he has no formal opportunities to directly lead the work of the Government, even though the Constitution mentions the chance of this (Article 96, i.e.).

On the other hand, in „Premier-presidential“ regimes Prime Ministers dispose far more powers than in Lithuania. Moreover, such systems elucidate premier-dominant tendencies. For example, in respect to some specific circumstances Prime Minister, not the Chairman (President) of the Parliament, substitute for the President; once and often, the Parliament consolidates the Executive and at the same time controls it; as a matter of fact, in majority of countries the beat of Premier, not the one of the Chairman of the Parliament, acts as the last lightning post on the path to the Presidential office, etc. In Lithuania, on the contrary, the Parliament encroaches upon the dominant political role and resists every effort to swing the political centre from the legislative to the executive branch. For instance, he is the Chairman of the Parliament who, due to specific circumstances, and instead of the Prime Minister substitutes for the President; he signs the Laws which were vetoed or repeatedly passed by Seimas, etc.

At the same time, Lithuania's system of Governance contrasts the model characteristic to Ireland, namely, „parliamentary system with the President“ because our President has obtained broad legislative powers.

Therefore, it seems that Lithuania's system of Governance, even despite the fairly large number of in common traits with the French and Irish systems, is a unique phenomenon within the family of semi-presidential states, which, besides, has few analogues. Perhaps, it may instead be defined as a „parliamentary system with a fairly-powerful President“. Nonetheless, having made estimations in accordance to M.S. Shugart's categories, Lithuania might be fit into parliament-presidentialism.

Beyond doubt, the acting model of Lithuanian Governance is more intrinsic with parliamentarism, not presidentialism. Construction of President, Seimas, and Government's powers, as delineated in the Constitution, clearly show that the priority was certified within the parliament, not the President.

In its turn, the Constitutional Court of Lithuania was used to considering legal questions with less attention paid towards political aspects. Was that inscribed to the competence of the Court to, let's say, judge that „the Government must resign as the new President is elected“ and that, for example, in the aftermath of this „the President names the Prime Minister and regulates him to construe the new Government“, if the Constitution does not say that? Isn't this an overt example when the Court is asked a question it may not be competent to answer? We all know that the sphere where the Constitutional Court is allowed to drift is severely limited: the Constitutional Court interprets the Constitution, not creates.

The Constitutional Court, in its turn, had no such a right to state whether Lithuania is a Presidential, not a parliamentary, Republic „with several requisites of the mixed (semi-presidential) mode of Governance“. In fact, this was the very first time we have seriously encountered the principles of such a model. One of these – corresponding alteration of the powers of President and the Parliament as the balance of the parliamentary political forces shifts. This time it becomes obvious that the initiative will rest in the hands of the parliament; unless another composition of political forces in Seimas, the situation may counteract and the President, potentially, can derive farther opportunities for an action, and even expand the powers as inscribed in the Constitution.

The course of the elections campaign, brought together with the ruling of the Constitutional Court, led the problem of the President's powers to the forefront. In the opinion of one side, Lithuanian President is „powerful“ enough; thus everything ought to be kept in status quo. According to others, he is too scantily empowered and „the means in order to modify the situation need become implemented“. In other words, two options seem possible: either abdication from the decision of the Constitutional Court, or, what seems too clumsy, initiatives forwarding to the modification of the Articles of the Constitution which concern the powers of the President. Alas, today it is difficult to let one associate with them. Taken the first example, the principles of the Constitutional stability might be violated (this, as we know, is a very acute problem to the countries which are yet in transition); thus the second example is doubtful either, and first of all, because of the short-lived Constitutional practice. Thus, it is the time which would let us answer yet another question, namely, whether it is rational to have the President who, on one hand, is elected by the universal suffrage and who still has umbrageous powers, which, on their turn, are destined not only by the Constitutional norms, but by other factors as well.